

COMPOUND STRUCTURES IN THE SURREALISTIC POETRY OF GELLU NAUM

Claudia DRĂGHICI
PhD Student, University of Craiova

Abstract: Gellu Naum's poetry is interesting from the perspective of the lexical composition of words as well. This leads to an analysis of poetic compounds which do not seem to comply with precise linguistic norms. In this way, original compound structures full of connections are created and they involve the general mechanisms of language combined with the poetic, creative instinct. Compound-type lexical innovations represent a form of language communication by the creation of connotative meanings in the poetic context.

Keywords: compounds, lexical composition, surrealism, lexical innovations, abbreviation

Tendința poeziei este de a depăși limitele limbajului, de a se aventura dincolo de mecanismele generale ale limbii în crearea unui univers cât mai original, dat de structuri lingvistice cât mai enigmatice, supunând cuvântul unor operații superioare la nivel morfologic, sintactic sau semantic.

Structurile compuse în poezia suprarealistă a lui Gellu Naum reprezintă o „artă a combinării”¹ prin permutarea aparent aleatorie a unor cuvinte la care se adaugă instinctul ludic, spontan, creator, compusele fiind „proprii limbii literare”². Astfel, se creează ambiguități ale limbajului prin compunere lexicală, un „hazard obiectiv”³, care invită la o nouă lectură, autoironică, cu personaje ciudate *bunicul-foc*, *Poetul-copil*, *doctorul-fiu*, *MARELE NAVIGATOR*, *omul-călător*, *copilul-doctor* apelând la o memorie plină de conexiuni, „prin refluxul autenticității, al spontaneității”⁴: „diafana insectă *de aur albastru-verde triunghiulară*” sau „*facem gesturi moderno-simpatice*” (*Eftihia*).

Cele mai numeroase cuvinte compuse întâlnite la suprarealistul **Gellu Naum** sunt de tipul substantiv + substantiv / adjectiv (mai rar) = substantiv: „seara / era o broșură de propagandă / acolo la *Hotel-Păduche*” (*Drumețul incendiar*), „În cameră totul era dat cu var *Bătrânul / bunicul-foc* bâiguia”, „Era cam frig și *bunicul-foc* / ne-a învelit în bâiguiele lui” (*Nimeni n-o știa*); „Pescarii moțâiau printre *centauri-pești*” (*Început și centru*); „dar tu *Cenușereasa* mea plecai acasă / și se năștea a șaptea oară *Copacul-Animal*” (*Fără nimic și fără*, vol. *Copacul-animal*); „pe un pământ pătrat pe suprafețele ademenitoare / năuca descifrare a *gesturilor-mame*” (*Între bine și rece*, vol. *Copacul-animal*), „Tatăl meu obosit folosea *privirea-gândire*” (*Tatăl meu obosit* «*pohem*»), „Firește folosiser materiale aflate la îndemână (*alice nasturi*) dar și materiale / găsite întâmplător (*bețișoare pietricele*)”, (*Tatăl meu obosit* «*pohem*»), „*femeile-tenori* au dreptate ele nu prea mai știu ce știu dar cunosc / melodia” (*Cu sentimentele mele de*

¹ Naum, Gellu (2004), *Despre identic și felurit* (Antologie), Prefață de Simona Popescu, Iași, Editura Polirom, p. 9.

² Stoichițoiu -Ichim, Adriana (2005), *Vocabularul limbii române actuale. Dinamică, Influențe, creativitate*, București, Editura All, p. 10.

³ Naum, Gellu (2004), *idem*, p. 15.

⁴ Duda, Gabriela (2004), *Literatura românească de avangardă*, București, Editura Humanitas Educațional, p. 20.

pasăre), „ *O sete-panică* (poeme, cuburi violete, efigia maternă a unui cartier de vechituri) îl mână spre ținuturile răului”, (*Arca*), „oscilau ca într-o carapace / *cearceaful-amiral* și focul negru”, „ el zâmbea *vecinului-gravor* și laptelui” (*Rotciv*), „ *pasărea-mamă* m-a ascuns sub aripă” (*Valiza*), titlul poeziei *Poetul-copil*, „ *doctorul-fiu* era copilul lor”, „ *omul-călător* zburase către Vidra mai rămăseseră la masă doar / *copilul-doctor*”, (*Nunta*), „ *insecta-poet* care mă privește cu un ochi de un verde-albastru intens”, „ *insecta-poet* proaspăt sosită ca să asiste la demența / pieire prin multiplicare tragică”, „ *frumoasele vulpi-vrăjitoare*” (*Eftihia*), „ lângă seninătatea lacului pe unda căruia plutește / prelungul păr al *peștilor-femele*” (*Despre omul îmbrăcat*) și pornesc de la un raport elidat în care substantivele sunt cuvinte întregi existente și independent în limba română cu formă în general de nominativ-acuzativ. Compusele – părți de propoziții – sunt formate din determinat substantival și determinantul lui atributiv, topica fiind de obicei determinat – determinant: *Hotel-Păduche*, *bunicul-foc*, *centauri-pești*, *Copacul-Animal*, *gesturi-mame*, *privirea-gândire*, *alice nasturi*, *bețișoare pietricele*, *femeile-tenori*, *O sete-panică*, *cearceaful-amiral*, *pasărea-mamă*, *vecinului-gravor*, *Poetul-copil*, „ *doctorul-fiu*”, *omul-călător*, *copilul-doctor*, *insecta-poet*, *vulpi-vrăjitoare*, *peștilor-femele*. Aceste formații compuse sunt lipsite de unitate morfologică, primul termen suferind modificări morfologice sau poate fi articulat cu articol hotărât enclitic. Substantivele care intră în alcătuirea formei tip a compusului pot avea același număr sau numere diferite și pot fi de același gen sau de genuri diferite. Din punctul de vedere al relațiilor sintactice dintre termenii componenți, substantivele compuse analizate sunt alcătuite din două substantive juxtapuse cu formă de nominativ-acuzativ între termenii cărora putându-se subînțelege un raport de subordonare apozitivă, apozitia având rolul de epitet (*bunicul-foc*). Genul substantivelor între ai căror termeni componenți se subînțelege un raport de subordonare este identic cu al substantivului echivalent cu termenul determinat⁵. Când apozitia are rolul de epitet, cel de-al doilea termen nu se schimbă de obicei în flexiune.

În poezia suprarealistă a lui **Gellu Naum**, compusele *MARELE NAVIGATOR*: „ În interiorul pompelor un alt navigator / el este *MARELE NAVIGATOR* / obrazul încărcat de ciorchini se scutură la / răspântii” (*Vasco da Gama, II*), *Marelui Derizoriu*: „ se auzeau claxoanele *Marelui Derizoriu* ecourile molozului” (*Fără nimic și fără*, vol. *Copacul-animat*), *Știința Balanței*: „am să te învăț pe pod *Știința Balanței* am să te învelesc în ziare” (*Oh cât o iubeam*, vol. *Copacul-animat*), *constructorul Solniță*: „ îmi ziceam singur *constructorul Solniță*” (*Iață am terminat*, vol. *Copacul-animat*), *domnișoara Afară* și *domnișoara Înăuntru*: „ *domnișoara Afară* și *domnișoara Înăuntru* / dansează din buric” (*Te rog să mă ierți dar*, vol. *Copacul-animat*); *poetului Marior*: „doamna aceea bizară contestă atributele *poetului Marior*” (*A patra peșteră*), *MAREA IUBITĂ*: „ fiecare lângă logodnica lui își / acopereau ochii când le vorbeai despre *MAREA IUBITĂ*”, „ fantoma căpitanului *Cook* cântă *cookoo*”, (*Leagănele*), *Marele Indian* „ *Marele Indian* a spus sau a cântat ceva după care a făcut o plecăciune” (*Pohem*), „ Într-o bună zi am să rețin numai

⁵ FCLR I - Graur, Alexandru, Mioara Avram (red.), 1970, *Formarea cuvintelor în limba română*, vol. I, *Compunerea*, de Fulvia Ciobanu și Finuța Hasan, București, Editura Academiei Române, p. 57.

furia A / proprie capacității mele de erori măsurabile”(*Furia A*), *Marilor Ființe*: „ ultimul cuib al *Marilor Ființe*”(*Focul negru*), *Marea Oarbă* :„ iată și *Marea Oarbă* cu insulele ei haotice ”,(*Ora exactă*), „*Pământului Natalitar* :„ Iată-i că vin *copiii Pământului Natalitar* / ca niște îngeri poate chiar ceva mai rău”, (*Sala de așteptare*), *Femeia Leșinată*: „ Pe malul Eufratului în ape masculine / lângă *Femeia Leșinată*”, (*Femeia Leșinată*), „ ne putem continua pelerinajul spre *Câmpia Stelelor*”(*Câmpia stelelor*), *Amantul Sacru* :„ Sunt șapte secole de când Gertrude / își întâlnea *Amantul Sacru* prin grădini”,(*Piramida în aer*), poezia *Diminețile cu domnișoara Pește* se comportă ca niște grupuri sintactice formate dintr-un determinat substantival și determinantul / determinanții lui atributiv(i), fiind de fapt compuse – părți de propoziții. Aceste compuse sunt formații lipsite de unitate morfologică în care cel puțin unul dintre termeni suferă modificări: *Marea Oarbă*. Compusele sunt de fapt epitete apozitive metaforice în care denumirea unei particularități a obiectului a devenit numele obiectului însuși, modificările de flexiune , ca și articularea cu articol hotărât , fiind asemănătoare cu cele întâlnite la grupul sintactic: *substantiv+ adjectiv / substantiv* (uneori cu inversare de termen, artificiu poetic). Epitetele referitoare la o însușire au drept punct de plecare o figură de stil , în cazul nostru o metaforă, adjectivul având rolul de atribut. Atunci când substantivul compus face parte din aceeași categorie semantică cu substantivul folosit ca termen de compunere, genul și numărul acestuia determină genul și numărul compusului: *Femeia Leșinată* f. sg., ca și *femeia*.

Adjectivele compuse *orizontal-descriptivă*: „ noi stăm cu tălpile peste uleiuri / orbi și frenetici / enumerând într-o dezordine *orizontal-descriptivă* toate minunile secolului”, (*Cu sentimentele mele de pasăre*), titlul poeziei *Analogic-nevinovat* , *intestinal-albastru*: „ afară pe un cer *intestinal-albastru* niște ceasornice / își învârtteau cu viteză limbile poleite”(*Insulele fericirilor*), *colegial-orbește* :„ cât ne iubeam *colegial-orbește* aproape cu pasiune”(*Al cincilea element*: valoare de adverb), *aur albastru-verde triunghiulară* : „diafana insectă *de aur albastru-verde triunghiulară*”, *moderno-simpatice*: „ facem gesturi *moderno-simpatice*” (*Eftihia*).

O situație specială este reprezentată de compusul *Doamna-firar al dracului de pământ*: „că am pus bamele la pământ și la *Doamna-firar al dracului de pământ*” (*A patra peșteră*), compus de tip propoziție, format din verb personal , alături de alte părți de vorbire. Substantivele compuse cu bază verbală nu sunt formate după model străin, fiind licențe poetice.

Apar compuse inedite, originale, *Marea Medalie a Cavalerilor Obosiți*, *Funia Cavalerului de Onoare* , *Panglica și Jartiera Orbilor Rătăciți în Pustiu*: „ Aveam la gât *Marea Medalie a Cavalerilor Obosiți / Funia Cavalerului de Onoare / plus Panglica și Jartiera Orbilor Rătăciți în Pustiu*” (*Funia Cavalerului de Onoare*), titlul poezie *Leul verde Pelican nesigur* , sunt un joc lexical de articol, adjectiv și de substantive cu forme de nominativ sau de genitiv.

Structura compusă „ *Arbitră a Extazului Gertrude* e acum aici”,(*Piramida în aer*) reprezintă o creație poetică , un nume în care atât determinatul cât și determinanții pot primi articol , aici posesiv și hotărât . În privința raporturilor sintactice dintre termeni, genitivul are funcție de atribut al substantivului exprimând în structura compusă atât

posesia, cât și apartenența. Genul substantivului nu coincide cu cel al substantivului așezat înainte, având rol de determinat: *Arbitră* (fem.) și *extaz* (neutru). Tipul de compus este puțin productiv în crearea de cuvinte noi, fie și în creațiile literare.

Alte cuvinte compuse precum *Tăietor de Diamante*: „ adâncul mai degrabă fără suprafață / gândit ca *Tăietor de Diamante* / uitat și alungat ca *Tăietor de Diamante* / ne mai absoarbe în lucrarea sa”(*Tăietorul de Diamante*), *Omul de Pază* :„ după un timp sosește și *Omul de Pază* ”, „ *Omul de Pază* stă neclintit”(*Leul verde Pelican nesigur*), create prin hipotaxă , sunt formate dintr-un substantiv și un atribut (substantiv în acuzativ cu prepoziție)⁶ sau din două substantive comune legate prin prepoziție ⁷.

La forma tip, termenii substantivelor comune sunt nearticulați. Primul termen al compusului se caracterizează prin forma sa articulată cu articol hotărât enclitic(*Tăietor*), prezența articolului datorându-se rolului sintactic de determinat pe care îl joacă acest termen față de substantivul următor (*de Diamante*), precedat de prepoziție și având funcția de atribut de identificare⁸. Substantivul comun are ca termen determinat un nume generic pe care determinantul are rolul de a-l individualiza printr-o caracteristică. Din punct de vedere morfologic, substantivele compuse *Tăietor de Diamante* și *Omul de Pază* sunt lipsite de unitate morfologică , modificându-se în flexiune sau articulându-se primul termen.

Întâlnim și o creație lexicală inedită, o interjecție sudată „ După aceea iubita mea vaivai după aceea / te vei culca pe nordul meu îndârjit”(*Așa cum spuneam* , vol. *Copacul-animal*).

Tot compuse poetice inedite și ludice sunt și formațiile care rimează „ fantoma căpitanului *Cook* cântă *cookoo*” (*Leagănele*), precum și asocieri de cuvinte, aparent ilogice, „ există sâmburi vii și morți furnici și nove justificative arbori *sequoia* în / flăcări *somnopiteci omizi* și pietre aur granit aramă canguri fluturi / cuțite ploii *privighetori specia scaun gheata* ” (*Eftihia*), în care nu se cunosc clar determinanții ,fiind enumerări ambigue.

Abrevierea are „caracter selectiv și convențional”⁹ , astfel , imaginația poetului joacă un rol important în alegerea ordinii noului compus sau a abrevierii propriu-zise, cunoscute a cuvintelor.

Substantivele compuse din abrevieri întâlnite în poezie sunt *grupuri adjectivale* (formate dintr-un adjectiv, cuvânt compus întreg + o inițială) , *inițial-fiscală K* („ substitutul elementului poate fi alt semn grafic decât conține termenul inițial K pentru potasiu”¹⁰ deoarece dominantă ca tip de abreviere este fragmentarea) : „Y pictează mereu rigoarea *inițial-fiscală K* își exhibă mai departe mantia / de meduze defuncte *D* a murit în ospiciu pe el probabil că îl / vezi mai des”(*Iată am terminat*, vol. *Copacul-animal*) sau o inițială care reprezintă o persoană *X, Y, D* : „ l-am revăzut pe *X* a rămas

⁶ Coteanu, Ion ,Narcisa Forăscu, Angela Bidu-Vrănceanu(1985) ,*Limba română contemporană*, București, EDP, p. 247.

⁷ FCLR I - p. 94.

⁸ FCLR I- p. 95.

⁹FCLR I – p. 152.

¹⁰ Dumitrescu, Maria, Aurelia Surjicov (1987), „ Abrevierea în limba română”, în *Limba Română*, XXXVI, nr. 5, București, Editura Academiei Române , p. 390.

credincios unor negații”, „Y pictează mereu rigoarea *inițial-fiscală K* își exhibă mai departe mantia / de meduze defuncte *D* a murit în ospiciu pe el probabil că îl / vezi mai des”(*Iață am terminat* , vol. *Copacul-animal*). Un alt grup identificat este cel nominal, *furia A*(format dintr-un substantiv, cuvânt întreg + o inițială) : „ Într-o bună zi am să rețin numai *furia A* / proprie capacității mele de erori măsurabile”(*Furia A*). Aceste compuse sunt de *tip alfabetic* accentuându-se inițiala. Genul compuselor este dat de cuvântul întreg *furia=fem.* sau în cazul inițialelor de litera finală, cele care se termină în consoană , sunt masculine sau neutre, în cazul nostru masculine: *Y* pictează mereu rigoarea *inițial-fiscală K* își exhibă mai departe mantia / de meduze defuncte *D* a murit în ospiciu pe el probabil că îl / vezi mai des”(*Iață am terminat* , vol. *Copacul-animal*). De asemenea, compusele din abrevieri se pot articula *X-ul* și se pot declina.

Inovațiile lexicale de tip compus în poezia lui Gellu Naum reprezintă o formă de comunicare care anulează semnificațiile limbajului denotativ, creând semnificații conotative în contextul poetic prin suspendarea sensurilor obișnuite și angajarea într-o dimensiune ludică a experienței estetice.

Bibliografie:

Coteanu, Ion ,Narcisa Forăscu, Angela Bidu-Vrănceanu, *Limba română contemporană*, București, EDP, 1985.

Duda, Gabriela , *Literatura românească de avangardă*, București, Editura Humanitas Educațional, 2004.

Dumitrescu, Maria, Aurelia Surjicov, „ Abrevierea în limba română”, în *Limba Română*, XXXVI, nr. 5, București, Editura Academiei Române , 1987, p. 390.

FCLR I - Graur, Alexandru, Mioara Avram (red.) , *Formarea cuvintelor în limba română*, vol. I, *Compunerea*, de Fulvia Ciobanu și Finuța Hasan , București, Editura Academiei Române, 1970.

Naum, Gellu , *Despre identic și felurit* (Antologie), *Prefață* de Simona Popescu, Iași, Editura Polirom, 2004.

Stoichițoiu -Ichim, Adriana ,*Vocabularul limbii române actuale. Dinamică, Influențe, creativitate*, București, Editura All , 2005.